
Prethodno priopćenje
UDK 726.52:398.33 Donji Trpuci (497.5)
Primljeno 2009-11-17

KRIŽNO DREVO PRI IVŠANU

Damir Kremenić, Zagreb

Sažetak

U selu Donji Trpuci, na sjevernim obroncima Vukomeričkih gorica, u zaselku Cuceki – Pri Ivšanu, Jure Skenderović je 1946. godine, za zahvalu što je preživio Drugi svjetski rat, postavio četverometarsko drveno raspelo – “križno drvo”.

Opisan je postupak pripreme hrasta, pronađen je majstor koji je izradio raspelo; ono je opisano i nacrtano.

Predloženi su radovi za obnovu križnog drava, koji će usmjeriti nestručno započetu obnovu.

Ključne riječi: Donji Trpuci, Vukomeričke gorice, Pri Ivšanu, Jure Skenderović, “križno drvo” / raspelo

Vrhovje

Vukomeričke gorice, ili kako ih domaći ljudi nazivaju, *Vrhovje*, nisko je pobrđe na području Grada Zagreba i Zagrebačke županije, dvadesetak kilometara, i nešto više, na istočnom dijelu udaljeno od Zagreba. Ima prosječnu visinu od tek dvjestotinjak metara nadmorske visine s najvišim vrhovima Žeridovkom (255 m) i Kravaršicom (243 m). Pruža se u smjeru od sjeverozapada prema jugoistoku u duljini od tridesetak kilometara. Izvorište je manjih rijeka i razvodnica porječja Odre na sjeveru i Kupe na jugu. Iako tek nešto uzdignuto od okolne ravnice, kulturološki je različito nošnjom i nekadašnjim načinom života.

Dio *Vrhovja* između stare ceste Zagreb–Karlovac i ceste koja od Hrašća vodi preko Dubranca do Kupe, administrativno pripada gradu Zagrebu. Naselja Horvati, Kupinečki Kraljevec, Starjak, Brebernica, Donji Trpuci i Donji

Dragonožec položeni su na posljednje sjeverne padine Vukomeričkih gorica, s lijepim pogledom na grad Zagreb, dok su se Gornji Trpuci, Gornji Dragonožec, Lipnica i Havidić Selo „skrili“ među brežuljke Vrhovja.

Područje Vukomeričkih gorica u crkvenom pogledu pripada starim katoličkim župama u Kupincu, Jamnici, Dubrancu, Kravarskom, Pokupskom i Peščenici. Kraj je to drvenih baroknih kapelica, rasutih po vrhovima, koji vrlo znakovito određuju ovo područje Hrvatske, i drvenih kuća, često oslikanih po uglovima šarenim viticama, cvjetićima, kaležima s hostijama, slovima IHS, hrvatskim trobojnicama i natpisima o graditeljima, vlasnicima i godinama gradnje.

Međusobna povezanost sela Vrhovja s okolnim malim gradovima, Jastrebarskim i Velikom Goricom, trgovištima kamo su seljanke nosile svoje proizvode, sve do sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća često obučene u domaće nošnje, nije bitno mijenjala način života. Naprotiv, odlazak u Zagreb, najprije na školovanje, a kasnije i na rad, kao i gastarbajterske godine u Njemačkoj, donijele su nove, neshvaćene i nekritički primane vrijednosti. Sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, na brežuljcima, uz cestu, počeli su nicati nizovi vikendica zagrebačkog srednjeg sloja. Blizina grada, jeftina zemlja loše kvalitete, koja nije bila dobra za poljodjelstvo, nego eventualno za vinograde lože kvalitete, prodavana je u nizovima Zagrepčanima. Počele su nicati kućice raznih oblika, od raznih loših materijala, tek rijetko u tradicijskoj arhitekturi kraja. Samo rijetki su kupili i spasili drvenu kućicu, pušnicu za meso, štagalj ili štalu i pretvorili ih u vikendice.

Donji Trpuci (Cuceki)

Dio sela Donji Trpuci naziva se u lokalnom govoru i Cuceki, za razliku od Gornjih Trputaca, koje domaći nazivaju Mački. Kao i sva sela Vrhovja, sastoji se od grupa okućnica, koje se često nazivaju prema imenu roda koji u njima živi. Uz selo protiče potok Jarek, pritok potoka Lipnice, koji teče iz istoimenog sela, kroz dolinu između brda Vrhovja, a kasnije kroz ravnicu Obreškog luga i utječe u Lomnicu.

U selu su sačuvani drveni objekti, nešto manje stambeni, a više gospodarski – štale, *kuvarne*, zdenci i krušne peći. Preteže zidana gradnja, iz vremena „prve obnove“ - šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, kada su se počele graditi zidnice od opeke, prepoznatljive po tome što do danas nisu *nabacane* – ožbukane, te iz našeg vremena, kada se grade nove kuće, često po pravilima gradnje iz njemačkih kataloga.

Pogled na zaselak Cuceki u Donjim Trpucima

Jure Skenderović

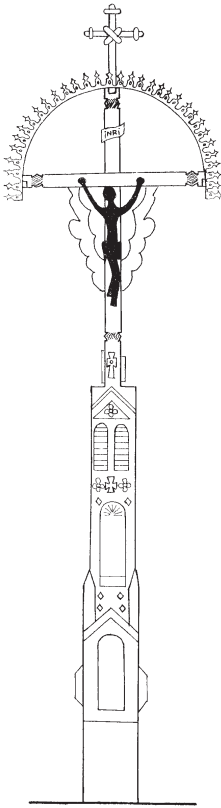
U jednoj od drvenih kuća Donjih Trputaca rodio se 28. ožujka 1913. Juro Skenderović. Za Drugog svjetskog rata bio je unovačen u domobrane. Godine 1943. došao je kući, kako ga opisuje njegov sin, Vinko Skenderović, visok, zgodan, u lijepoj uniformi s ukrasnim remenjem, kapom... Radeći oko kuće, odsjekao si je prst. Godine 1944. uzeli su ga *med partizane*. Jednom zgodom njegova jedinica napadala je školu u Svetoj Klari gdje su se utaborili ustaše. Jure je stavio ruku u vodu da ublaži bol i propucao si ruku. Stradala su mu dva prsta na lijevoj ruci. Dezertirao je, a ukućani su ga skrili u podrum, *pod bedenj*, gdje su ga hranili do kraja rata.

Za zahvalu što je preživio rat, Jure Skenderović postavio je lijepo izrađeno drveno raspelo, *križno drvo*, pri Ivšanu.

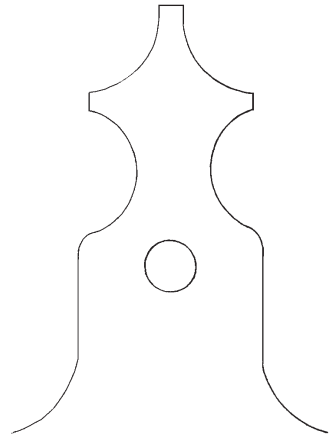
Križno drvo

Glavni nadzornik mjesne (šumarske) zajednice Benko iz Brezovice dao je Juri Skenderoviću lijepi primjerak hrasta u šumi - da ga iskoristi za raspelo. Vinko, njegov otac i očev šogor Alojz Tkalec ručno su rušili hrast. Kad su ga htjeli odvesti, Valent Tkalec došao je i zabranio im da ga uzmu. Pošli su po

Crtež 1. Križno drveo pri Ivšanu u Donjim Trpucima

0 50 cm

Crtež 2. Križno drveo na raskrižju

Benka na Brezovicu, koji je došao motorom i bio u šumi dok hrast nisu odvezli na Peršinovec majstoru (domaći ljudi umjesto na Peršinovec rekli bi *na Prêke*). Majstor iz Preke Filip Brebrić napravio je, izrezbario i *nacifrao* križno drveo.

U Donjim Trpucima, na raskrižju Trputečke ceste i uličice Vinešnjak, u zaselku Cuceki, na mjestu koje se naziva Pri Ivšanu, Jure Skenderović postavio je visoki drveni križ. Uz pomoć obitelji i skela, križ su postavljali ručno. Poslije rata je Jure našao zakopanu bocu s kunama, te je počastio seljane s pet stotina litara vina. Križ je bio ukopan osamdesetak centimetara u zemlju.

Križ je visok oko četiri metra, ima na vrhu željezni križić izrađen od dvije prečkice, koje su na krajevima ukrašene ovalnom željeznom pločicom. Sličan ukras postavljen je ukoso na križište.

Drveni križ pokriven je limenom pločom, postavljenom polukružno preko gornjeg dijela križa. Limeni krovčić malo prelazi vodoravnu gredu križa. Na

Križno drvo na raskrižju

vanjskim rubovima izrezani su ukrasi u obliku malih strelica, sa završetkom u obliku rombića zaobljenih stranica (*vidi crtež 2*).

Sam križ sastoji se od tri okomite grede i dva potpornja. Kraća greda je na gornjem dijelu, do vodoravne grede, a dulja, donja, na donjem je dijelu na dva mjesta proširena, i to ukrasima - kućicama u obliku crkvenih tornjeva. Vodoravnu gredu pridržavaju dvije valovito izrezane gredice, koje prenose dio težine vodoravne grede i krovića. Na križištu je postavljen gusnati korpus, naknadno dodan na samo križno drvo.

Na krajevima greda urezan je ukras od urezanih linija. Na vrhu je limena pločica s natpisom INRI. Ispod korpusa se ponavlja ukras od urezanih linija. Ispod urezanih linija izbočen je latinski križ, a ispod se okomita greda širi u oblik kapelice s trokutastim zabatom u kojem je četverolatični cvjetić, a ispod je bifora s rešetkama, kao na crkvenom tornju.

Ispod dva cvjetića između kojih je križ jest niša u kojoj je stajao kipić *sve-tice, Marijice* - jedan od šest kipova visokih dvadesetak centimetara, bijele i malo crvenkaste boje. Ispod te niše još je jedna, u kojoj je također stajao kipić. Komunistički nastrojani susjedi odnijeli su pet Marijica, a jedna je spremljena u kuću Skenderovićevih.

Središnji dio križnog drvea

Simboli Kristove muke urezani u križno drveo

Detalj ukrasa limenog ruba krovića raspela

Deda Vinko pričao je da oni koji su odnijeli kipove nisu po pravici umrli.

Na bočnoj istočnoj strani urezana je godina 1946., a na zapadnoj strani 1945. godina. Na stražnjoj strani je plitko urezan trokutasti zabat, a ispod plitka niša s polukružnim završetkom, u koju su upisana slova IHS s križem iznad vodoravne linije slova H. Ispod je urezan kalež s hostijom, a pri dnu križa urezani su simboli Kristove muke – ljestve, koplje, kliješta i čekić.

Križno drvo bilo je oslikano, prema tradicijskom rasporedu boja – cvjetići, križevi i ostali ukrasi bili su oslikani kao i drvene kuće. Boje su izbledile i osliku nema niti traga.

Nekada je oko križnog drva bila ogradica od letvica, a oko raspela bilo je posađeno cvijeće. Do raspela se ulazilo kroz vratašca, *lesu*.

Nekoliko put godišnje pred raspelom se služila misa, a posebno za vrijeme suše, kada su nakon povratka s paše kod raspela molili za kišu.

Pred raspelom se molila krunica, a znali su na križno drvo i objesiti krunice.

Obnova križnog drva

Križno drvo bilo je utaknuto u zemlju osamdesetak centimetara i nakon šezdesetak godina na tom mjestu je istrunulo. Vinko Skenderović, želeći spasiti raspelo, organizirao je betoniranje ploče u kojoj je pričvršćena željezna stopa koja drži raspelo.

Deda Vinko Skenderović s kćerkom Karmelom Boc i unucima – čuvari križnog drva

Nakon obrade križnog drvea, dogovorena je obnova pod stručnim nadzorom. Bit će predložena obnova drvene ograde, s četiri ugaona stupa i stupovima koje će držati vratašca. Također, predložit će se zamjena betonske ploče zemljanom površinom, u koju se može saditi cvijeće domaćih vrsta i zeleni *pušpan*. Vrtić oko križnog drvea predstavlja raj u kojem se nalazi raspelo. U raju mora biti zemlja, a ne beton. Vratašca na ogradi omogućuju simbolički ulaz u raj – vrtić oko raspela. Križno drveo treba ponovno oslikati, prema dogovoru s konzervatorima, na isti nači kako su oslikane okolne drvene kuće. Tako će se u vizuri Cuceka vratiti slika nekadašnjeg križnog drvea koje će sa susjednim drvenim objektom činiti cjelinu. Ovo izuzetno zanimljivo raspelo, vrlo lijepo izrađeno, zaslužuje naše zanimanje i stručnu pozornost. Tako će se sačuvati uspomena na Juru Skenderovića, njegovu obitelj, dedu Vinka Skenderovića i drvenu arhitekturu Donjih Trputaca. Možda ovo bude poticaj za čuvanje i drugih drvenih objekata.

Literatura:

Cvitanović, Đurđica: *Turopoljske ljepotice. Drvene seljačke crkve, Kajkavsko spravišće, Biblioteka Hrvatski kulturni i prirodni spomenici*, knj. 41, dopunjeno i prošireno izdanje, Zagreb 2008.

Kakvo selo – takvo raspelo, Muzej Prigorja, Sesvete 2009.

“KRIŽNO DREVO PRI IVŠANU” (WOODEN CRUCIFIX AT IVŠAN’S PLACE)

By Damir Kremenčić, Zagreb

Summary

As an expression of gratitude for surviving the Second World War Jure Skenderović erected in 1946 a four-meter wooden crucifix in the Donji Trpuci village, situated on the northern slopes of the Vukomeričke gorice, in the hamlet Cuceki – Pri Ivšanu. There is a description of the oak timber preparation, the master who had made the crucifix has been located, and everything has been described and drawn.

Works have been proposed for the wooden crucifix’s restoration that will now allow the inexpertly initiated restoration to be carried on in the right direction.

Key words: Donji Trpuci, Vukomeričke gorice, Pri Ivšanu, Jure Skenderović, “križno drveo” (wooden crucifix)